

Píše Martina Dragonová

(E*forum, 22. 08. 2018)

Miloš Sládek, přední odborník na českou barokní literaturu, se ve své nejnovější knize *Slovo ze srdce jejich...* (vydal Památník národního písemnictví v roce 2017) věnuje speciálnímu subžánru barokní homiletiky, jakým je **nedělní kázání**. Přistupuje k němu interdisciplinárně, a tak ve své knize kromě literárněhistorického zřetele tematizuje také dějiny teologie a řečnictví, kulturní historii, nastiňuje duchovní život tehdejší doby a vtahuje čtenáře do prožívání všedních i svátečních dní soudobého člověka.

První část knihy přináší výkladové kapitoly o vývoji kazatelství. Nejprve se Sládek zaměřil na představení dobových souvislostí: zmiňuje důležitou roli modlitby v každodenním životě, hlasité a tiché četby Bible i modlitebních knih, fenomén poutních procesí nebo společný zpěv náboženských písní. Čtenář se zde např. také dozví, co je to hrubá mše a další zajímavosti o někdejších životě věřících.

V dalších kapitolách autor připomíná, že homiletika byla od devadesátých let 17. století hlavním literárním žánrem bohemikálního písemnictví (rozlišuje kázání nedělní, sváteční a příležitostná) a plnila také v pobělohorské společnosti roli prostředníka mezi vzdělanou elitou a lidovými vrstvami. Poutavé pasáže v první části knihy tvoří popisy barokních chrámových interiérů a kazatelen s nápaditou výzdobou a promyšlenou symbolikou (např. kazatelna ve tvaru velryby, lodi nebo zeměkoule). Nechybí ani kapitola o přípravě a struktuře barokních promluv, v níž autor kromě rétorických figur zmiňuje také emblémy, verše, či exempla obsažená v barokní homiletice a dochází k závěru, že nejčastějším útvarem bohemikálních raně novověkých nedělních postil byla, zejména v první polovině 18. století, rozsáhlá kázání s konceptuálními prvky. Následuje výběrová bibliografie, přehledně shrnující dosavadní sekundární literaturu o homiletice u nás. V další kapitole představuje Sládek jednotlivé autory tištěných katolických postil a jejich literární tvorbu.

Stěžejní část Sládkovy knihy tvoří katalog, v němž autor přináší soupis témat kázání vycházejících z evangelijních čtení z vybraných bohemikálních katolických nedělních postil (vydaných v letech 1618–1763) od celkem osmnácti autorů. Katalog je úctyhodným výsledkem autorovy mnohaleté práce, vycházející z důkladného studia kazatelských souborů od Pavla Josefa Axlara (*Nábožný horlivý vůdce...*, 1720), Bohumíra Hynka Josefa Bilovského (*Cantator cygnus...*, 1720; *Doctrina christiana...*, 1721; *Pia quadragesima...*, 1721), Leopolda Fabritia (*Mravná naučení na všecky veřejné neděle...*, 1761, 1763), Antonína Jana Kelského (*Conciones dominicales*, 1736), Jana Kleklara (*Semeni slova božího...*, 1701), Antonína Koniáše (*Vejtažní*

naučení..., 1740), Caspara Knittla (*Conciones dominicales academicae...*, 1687), Johanna Krause (*Gründlich- und Nutzliche Controvers-Predigten...*, 1714), Damascena Marka (*Trojí chléb nebeský...*, asi 1728), Štěpána Františka Náchodského (*Sancta curiositas...*, 1707), Daniela Nitsche (*Berla Královská...*, 1709), Michaela Pellischothi (*Trinitas dominicalis...*, 1741), Karla Račina (*Operae ecclesiasticae...*, 1706), Vojtěcha Šebestiána Scipiona (*Jak kostelní, tak domácí postila...*, 1618), Georga Scherera (*Postila, tj. Vykladové na nedělní evangelia...*, přel. Jan Barner, 1704), Matěje Václava Štajera (*Postila katolická...*, 1691), Chrysostoma Xavera Ignáce Táborského (*Mons Thabor...*, 1747) a Fabiána Veselého (*Conciones in omnestotius anni dominicas...*, 1725).

Všechny tyto postily byly vytvořeny katolickými kazateli, většina z nich je psána v českém jazyce. Pro větší úplnost čerpal M. Sládek také z jedné latinské postily vydané v Praze v r. 1687 (Knittelovy *Conciones dominicales academicae...*), jedné německé vydané rovněž v Praze v r. 1714 (Krausovy *Gründlich- und Nutzliche Controvers-Predigten...*) a jednoho souboru kázání přeloženého z němčiny do češtiny Janem Barnerem (*Schererova Postila, tj. Vykladové na nedělní evangelia...*, 1704). Autor katalogu srovnává stovky homiletických textů nedělních kázání z hlediska tématu i různé kazatelské výklady dané perikopy. U každé neděle uvádí příslušné evangelijní čtení v dobovém českém překladu (z druhého vydání Koniášovy postily *Vejtažní naučení* z r. 1750). Katalog je doplněn tematickým rejstříkem.

Kázání byla dle M. Sládka nejvýznamnějším bohemikálním žánrem katolického písemnictví své doby a kromě náboženského vzdělávání sloužila také jako prostředek mravní výchovy pro široké vrstvy obyvatel. Autor dochází k závěru, že většina nedělních postil byla určena pro uživatele z řad kazatelů (viz především často citované promluvy Matěje Václava Štajera), ale také pro laické čtenáře k tiché četbě i společnému předčítání v rodinách. Díky komparaci mnoha nedělních kázání a jejich provázanosti s příslušnou perikopou si můžeme udělat komplexnější představu o dobové homiletice i o rozdílných kazatelských přístupech vybraných autorů a jejich nejčastějších tématech. M. Sládek upozorňuje též na ekonomickou náročnost vydávání barokních nedělních postil a všimá si, že převažují tvůrci z řad řeholního kléru. Zmiňuje i některé rozdíly v kázáních dle příslušnosti kazatele k určitému řádu.

Jednotlivá hesla katalogu jsou uváděna rytinami z meditativního díla Hieronyma Nadala *Adnotationes et meditationes in evangelia*. Jedna z rytin Nadalova spisu – Ježíšův rybolov – je symbolicky umístěna i ve frontispisu knihy. Obrazová příloha pak obsahuje pozoruhodné ilustrace z díla jezuita Matěje Tannera *Societas Jesu ad sudorem et mortem pro salute projmi laborants*, na nichž můžeme vidět dobové vzorové kazatele se symboly Krista či Ducha svatého a jejich posluchače při kázání i různé tvary kazatelen.

Velkým kladem knihy je, že M. Sládek výkladové texty hojně doplnil ukázkami a citáty z dobových pramenů, což je pro čtenáře myšlenkově osvěžující. Dalšími plusy jeho nejnovější knihy jsou velké množství excerpovaných pramenů, zajímavé

kulturněhistorické poznatky, ale také připomínka kultivující role barokní literatury pro duchovní život i pro morálku tehdejší společnosti. Miloši Sládkovi se bravurně povedlo zajet na hlubinu barokního kazatelství a vylovit bohatý úlovek, jenž nejen nasytí mnoho milovníků barokní homiletiky, ale jistě dokáže oslovit také srdce mnoha čtenářů, kteří se třeba prostřednictvím tohoto díla s barokní homiletikou setkají poprvé.

Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb Nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*. Praha: Památník národního písemnictví, 2017, 707 s.

www.ipsl.cz